

jen všeobecný prospěch vzdělávací, jakého poskytuje vůbec delší pobyt a trvalejší výdělkové zaměstnání v hospodářsky pokročilejší cizině.

§ 27. Výstavy a musea, snahy po zvelebení uměleckého průmyslu.

I. Působivým prostředkem průmyslového vzdělávání jsou výstavy. V Čechách již za Marie Terezie šlechta česká ve výstavě r. 1751 v zámeckém parku ve Veltrusích předváděla výsledky své průkopnické činnosti v průmyslovém podnikání a zemská průmyslová výstava u příležitosti korunovace Leopolda II. za krále českého r. 1791 ukazovala aspoň pro Čechy úspěšné výsledky dlouholeté pozitivní průmyslové politiky státní. V touž dobu také v Londýně (1756) a Paříži (1767) podniknuty první výstavy umělecké, první výstava průmyslová v Paříži konána r. 1798 k podnětu Napoleonovu. Po výstavách v Mnichově (1818), Drážďanech a Berlíně (1824) následovala k podnětu nejv. purkrabí hrab. Chotka opět průmyslová výstava v Praze r. 1828 a po jejím skvělém výsledku opět r. 1829, při níž rozdíleny již pamětní mince (český lev s pouze českým nápisem »Vlast ctí českou přičinlivost«) a r. 1831 a r. 1832. Z prvotního omezení na umění a umělecký průmysl rozšířil se později okruh výstavnictví na veškeru znázornění schopnou hospodářskou kulturu, nejen průmysl, nýbrž i zemědělství a hornictví, obchod a dopravu.

Zařízení výstavních porot a udílení cen (vyznamenání) pokládá se za šťastnou myšlenku Napoleonovu, třebaže i poroty nevždy oceňují správně výrobky či vynálezy. V druhé polovici 19. stol. pořádána řada výstav světových. Počátek učinila Anglie r. 1851 světovou výstavou v Londýně, která — stejně jako druhá světová výstava r. 1855 v Paříži — ukázavši velikou převahu uměleckého průmyslu francouzského, dala Anglii mocný a úspěšný podnět ke zvelebení svého opozdilého průmyslu založením proslulého musea kensingtonského. R. 1862 následovala třetí světová výstava v Londýně, r. 1867 čtvrtá v Paříži, r. 1873 ve Vídni, kde její otevření padlo v dobu vypuknutí poslední světové krise hospodářské. Kdežto Anglie dalších světových výstav nepořádala, poučujíc se toliko vyslanými znalci o pokrocích jinde učiněných a německý projekt světové výstavy v Berlíně se zmařil, pořádala Francie i dále světové výstavy vždy v intervalech 11letých (r. 1878, která znamenala mocné vzpružení Francie po ztracené válce let 1870-71, r. 1889 a poslední r.

1900). V Americe konány světové výstavy r. 1876 ve Filadelfii, r. 1893 v Chicagu a r. 1914 v San Francisku. Průmyslových výstav zemských, krajských a pod. konalo se před válkou ročně do set. Tím technický jejich prospěch — přehlídka a podnět technického pokroku — mizel oslaben byv i jinak účinkem odborného tisku, ceníků, cestujících, hospodářsky pak prospívaly výstavy jen průmyslníkům a vynálezčům dosud méně známým a hlavně jen městům, v nichž byly konány, zatímco v zahraničí opěť silně finance státní i zemské. Opětovně byly podnikány výstavy exportní (francouzská r. 1882 v Moskvě) a koloniální (r. 1885 indická a koloniální výstava v Londýně, v Berlíně r. 1896 pro německé osady, r. 1897 pro Transval, r. 1898 pro Indii), nověji zřizují se trvalé sklaďy výrobků v ý v o z n í h o z b o ŝ í tuzemského v čelných obchodních střediscích ciziny nebo tuzemska.

II. Naproti středověku, kdy nejprve asi potřeba církve, potom se vznikem a vzrůstem blahobytu obchodu a čelných řemesel také měšťanstvo dávalo uměleckému průmyslu příležitost k přehojnému uplatnění se ve stavbách a výzdobě příbytků, v uměleckém náradí a náčiní domácím, v oděvu i klenotech, a kdy výroba i potřeba byly proniknuty vkusem umělecko-průmyslovým, znamenalo století 17. a 18. s úpadkem řemesel a šířením manufaktur úžasný úpadek uměleckého vkusu i ruční techniky. Již od konce 18. stol. shledáváme tudíž snahy o povznesení umělecké stránky v průmyslu. V Anglii spadají počátky umělecko-průmyslového školství již až do polovice 18. stol., zakládány společnosti umělecké a umělecko-průmyslové, avšak dlouho bez účinku. Na prvních světových výstavách v Londýně r. 1851 a v Paříži r. 1855 získala vkusem a skvělým vnějškem svých výrobků nesporné mistrovství Francie, která rovněž již na sklonku 18. stol. až do spoust velké revoluce měla množství rozmanitých škol průmyslových i krajských škol technických. Vlivem mužů, j. Carlyle, Ruskin a zejm. Morris nastal totiž v Anglii obrat. R. 1852 založeno zmíněné již umělecko-průmyslové museum v South Kensingtoně v Londýně, jehož vlivem umělecko-průmyslové vyučování v Anglii úplně přetvořeno, takže již v l. 1870. anglický vkus v nábytku, kovových výrobcích, zboží skleněném, ozdobném a j. stal se směrodatným. Nastalo závodění v uměleckém průmyslu mezi Anglií a Francií a reformní hnutí zasáhlo záhy i jiné státy. Již r. 1863 založeno museum pro umění a průmysl ve Vídni a zřizována odtud učiliště umělecko-průmyslová, avšak vídeňská svě-

tová výstava r. 1873 ukázala úplnou porážku uměleckého průmyslu rakouského i německého, která světovou výstavou ve Filadelfii r. 1876 byla potvrzena (známý výrok Reuleauxův »billig und schlecht«). Léta 1870—1900 vyznačovala se opět úžasným úpadkem vkusu, zvl. na kontinentě. Převládala produkce hromadného levného zboží bez vkusu, umělecké snahy a technické solidnosti, avšak reforma zahájena trvaleji teprv od sklonku století 19. V Praze již od r. 1867 pomýšleno na zřízení uměleckoprůmyslového musea, které však otevřeno péčí obchodní komory teprv r. 1885 a téhož roku zřízena v Praze utrakvistická škola uměleckoprůmyslová. Zatím v Německu bavorské národní museum v Mnichově, germánské museum v Norimberce a reorganizace tamější školy uměleckoprůmyslové, zřízení musea pro umělecký průmysl v Berlíně rovněž probouzely silně pokleslý smysl uměleckoprůmyslový.

Od počátku 20. stol. snahy po uměleckém zušlechtnění řemeslnické i tovární výroby průmyslové šířeny a prováděny jako součást akce ke zvelebování drobných živností, jejichž záchrana právem z části spatřována v produkci zboží vkusného a solidního. Zakládány nové organizace (Deutscher Werkbund, Oesterr. Werkbund, Svaz českého d'la r. 1914, podobné svazy vlášský a holandský a j.) i odborné časopisy, dílny a kursy, zejm. za povznesení kultury bytové proti Anglii na evropském kontinentě a zvl. u nás úžasně pokleslé.

III. Museum strojů, modelů a pod. zamýšlel ve Francii již Sully. R. 1755 geniální mechanik V a u c a n s o n zařídil sbírku strojů a vynálezů pro vzdělávání pracujících lidí, která, jím státní odkázána (r. 1782), stala se základnou proslulého technického musea Conservatoire des arts et métiers, v Paříži r. 1795 konventem založeného, se znamenitými sbírkami objektů technickohistoricky zajímavých, s přebohatou knihovnou, sbírkou patentů a ochranných známek a pod.

V Londýně teprv r. 1884 zřízeno »oddělení pro stroje a vynálezy« musea southkensingtonského ze zrušeného musea patentního a ze zvláštního musea pro strojovou techniku.

V Německu rovněž teprv r. 1906 otevřeno obrovské t e c h n i c k é m u s e u m německé v Mnichově, ve Vídni již z podnětu světové výstavy r. 1873 zřízeno museum dějin rakouské práce, vedle něhož otevřeny r. 1886 sbírky historického musea rakouských železnic a pořízena i musea poštovní a živnostenskohygienické a r. 1907 zmar projektů jubilejní výstavy vídeňské dal podnět k přípravám pro zřízení technického musea, jež r. 1915 otevřeno.

V Č e e h á c h již při stavovské inženýrské škole r. 1718 v Praze založené zřízena byla péčí stavů českých v »stavovské strojní síni« vzácná sbírka modelů a strojů, podobně při stavovské akademii v Olomouci (r. 1724) zvláštní »ekonomické museum«. Počátkem let 1830. Průmyslová Jednota v Praze zařídila k podnícení vynalézavosti veřejně přístupný »kabinet« vzorků a modelů, strojů a přístrojů, vynálezů a pomůcek domácího a cizího původu, za londýnské výstavy r. 1862 dal Vojta Náprstek v Praze podnět k založení Českého průmyslového musea dle vzoru kensingtonského, aby předváděním výrobních pomůcek pokročilejší ciziny zvyšována byla technická úroveň našeho průmyslnictva a živnostnictva, museum doplňováno však později výhradně předměty národopisnými. R. 1898 založeno obchodní komorou v Praze ke zvelebení maloživnostnictva t e c h n o l o g i c k o p r ů m y s l o v é m u s e u m v Praze, jehož stálá výstava moderních strojů a pomůcek výrobních pro maloživnostníky, později jako neúčelná zrušena a činnost obrácena v jiné směry vzdělavací. R. 1907 dal autor podnět, aby z chystané tehdy výstavy obchodní komory v Praze byly získávány objekty pro zřízení t e c h n i c k é h o (t e c h n i c k o h i s t o r i c k é h o) m u s e a, které potom v prosinci 1909 skutečně v Praze na Hradčanech otevřeno.

§ 28. Úvěr průmyslový a maloživnostenský.

I. Rozeznáváme

1. ú v ě r z a ř i z o v a c í, ježž výrobce přijímá na opatření pozemků, budov, na zakoupení strojů, patentů a pod., podobný rolnickému úvěru držebnostnímu a melioračnímu a tedy svojí povahou d l o u h o d o b ý.

2. ú v ě r p r o v o z o v a c í na opatření surovin a pomocných látek, na placení mzdy dělnické a nájemného, a tedy svojí povahou k r á t k o d o b ý,

3. ú v ě r p l a t e b n í, ježž výrobce poskytuje kreditováním h o t o v é h o z l o ž í o d b ě r a t e l ů m.

II. Veliká investiční potřeba moderního strojního velkopřůmyslu vzbudila i zde nezbytnost dlouhodobého nevypověditelného úvěru jako dříve již v zemědělství; ani v průmyslu není žádoucí, aby milionový úvěr k průmyslovým novostavbám, strojnímu zařízení a j. investicím poskytnutý mohl býti na několik měsíců vypovězen, neb aby v dobách peněžní tísně a úvěrových restrikcí byly dlužníkovi